

KRZYSZTOF ŚLEBZAK*

Przesłanki nadawania stopnia doktora, doktora habilitowanego oraz tytułu profesora a model awansów naukowych w świetle ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

1. Uwagi wstępne

Wejście w życie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym¹ doprowadziło nie tylko do uchylecia dotychczas obowiązujących przepisów dotyczących nadawania stopni i tytułów naukowych wynikających z ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki², ale również do istotnych zmian merytorycznych związanych z przesłankami nadawania stopnia doktora, doktora habilitowanego oraz tytułu profesora, które zostały zawarte w Prawie o szkolnictwie wyższym. Nie ulega wątpliwości, że po stronie kandydatów do stopni i tytułu, recenzentów, osób uczestniczących w tych postępowaniach z ramienia Rady Doskonałości Naukowej czy podmiotów je prowadzących, nowe warunki ubiegania się o stopień bądź tytuł naukowy związane są z niepewnością co do kształtowania się praktyki wykładni i stosowania obowiązujących przepisów. Celem niniejszego artykułu jest zarówno przedstawienie zagadnień związanych z wykładnią aktualnych normowań z omawianego zakresu wynikających z art. 186–187 P.s.w. (stopień doktora), art. 219 P.s.w. (stopień doktora habilitowanego) oraz art. 227 P.s.w. (tytuł profesora), jak również próba refleksji na temat tego, czy na podstawie analizowanych regulacji można mówić o istnieniu określonego modelu awansów naukowych. Na potrzeby dalszych rozważań pod tym pojęciem będzie rozumiany nie tyle określony system założeń, pojęć czy zależności, jakie legły u podstaw przyjętych przesłanek poszczególnych awansów naukowych, ponieważ w działaniach ustawodawcy, zwłaszcza jeśli spojrzeć na historię określonych przepisów, widać dużo przypadkowości, ale przede wszystkim zespół regulacji prawnych składających się na istniejące – *de lege lata* – zasady nadawania stopni i tytułu naukowego. Jednocześnie prowadzone rozważania w zakresie dotyczącym

* Prof. dr hab. Krzysztof Ślebzak, (slebzak@amu.edu.pl), Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

¹ Dz. U. z 2018 r., poz. 1668 – dalej jako P.s.w.

² Tekst pierwotny, Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm. – dalej jako u.s.n.

wykładni i stosowania omawianych przepisów zostaną podporządkowane nadrzednemu założeniu, że ich podstawowym celem jest dbałość o najwyższą jakość prowadzonych badań naukowych. Przyjęty przedmiot opracowania determinuje jego układ, dlatego rozważania dotyczące wyłaniającej się z obowiązujących przepisów całościowej koncepcji modelu awansu naukowego zostaną umieszczone na samym końcu, zamiast podsumowania³. W opracowaniu zostaną natomiast pominięte kwestie proceduralne związane z prowadzeniem postępowania w przedmiocie nadawania poszczególnych stopni i tytułu naukowego.

2. Stopień doktora

Merytoryczne przesłanki nadania stopnia doktora zostały określone w art. 186 P.s.w., przy czym niewątpliwie jego uzupełnienie, w zakresie, w jakim chodzi o wymogi stawiane rozprawom doktorskim, stanowi art. 187 P.s.w. Warto zarazem podkreślić, że uzyskanie stopnia doktora jest zwieńczeniem trzeciego stopnia w podziale studiów wynikającego z konsolidacji europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, którego podstawę stanowi proces boloński, zapoczątkowany podpisaniem w dniu 18 czerwca 1999 r. przez europejskich ministrów do spraw szkolnictwa wyższego Deklaracji Bolońskiej pt. „Szkolnictwo wyższe w Europie”. Z jednej strony stopień doktora dowodzi ukończenia studiów trzeciego stopnia, z drugiej natomiast strony otwiera możliwość kontynuowania pracy naukowej i ubiegania się o nadanie kolejnego stopnia doktora habilitowanego oraz tytułu naukowego profesora. Dlatego na przesłanki nadawania stopnia doktora, a w tym zwłaszcza kryteria, jakie powinna spełniać rozprawa doktorska, należy spoglądać również przez pryzmat wymogów stawianych: pracy dyplomowej (art. 76 ust. 2 P.s.w.) oraz osiągnięciom naukowym w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego (art. 219 ust. 1 pkt 2 oraz ust. 2 P.s.w.). Analiza warunków wymienionych w art. 186 prowadzi do wniosku, że w sumie mamy do czynienia z dwoma rodzajami przesłanek: 1) formalnymi, dotyczącymi posiadanego wykształcenia, oraz 2) merytorycznymi, odnoszącymi się do uzyskanych efektów uczenia się oraz dorobku naukowego, jak i rozprawy doktorskiej.

Formalne przesłanki nadania stopnia doktora sprowadzić można do wymogu: 1) posiadania tytułu zawodowego magistra, magistra inżyniera albo równorzędnego lub 2) posiadania dyplomu, o którym mowa w art. 326 ust. 2 pkt 2 P.s.w. lub art. 327 ust. 2 P.s.w., dającego prawo do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w państwie, w którego systemie szkolnictwa wyższego działa uczelnia, która go wydała. Jeśli chodzi o pierw-

³ Niniejsze opracowanie stanowi zmodyfikowane oraz twórcze rozwinięcie rozważań, jakie zaprezentowałem w komentarzu „Akademickie prawo zatrudnienia”, Warszawa 2020, red. Krzysztof W. Baran.

szą z wymienionych grup tytułów zawodowych, to miarodajny jest art. 77 ust. 1 pkt 2 P.s.w., który stanowi, że w przypadku studiów drugiego stopnia i jednolitych studiów magisterskich, absolwent tych studiów otrzymuje tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera albo równorzędny, przy czym kwestię dyplomów równorzędnych normuje się w § 30 i § 31 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów⁴. Natomiast w zakresie posiadania dyplomu dającego prawo do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w państwie, w którego systemie szkolnictwa wyższego działa uczelnia, która go wydała, zastosowanie znajduje art. 326 ust. 2 pkt 2 P.s.w. oraz art. 327 ust. 2 P.s.w. Pierwszy z powoływanych przepisów normuje kwestię potwierdzenia w Rzeczypospolitej Polskiej posiadania wykształcenia na poziomie studiów drugiego stopnia. Świadczy o tym dyplom wydany przez uprawnioną uczelnię działającą w systemie szkolnictwa wyższego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) lub Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, potwierdzający ukończenie: 1) studiów drugiego stopnia – oraz 2) co najmniej czteroletnich studiów jednolitych, jeżeli jest uważany za równorzędny dyplomowi ukończenia studiów drugiego stopnia w państwie wydania (ust. 1). Jeżeli dyplom potwierdzający ukończenie studiów za granicą daje prawo do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w państwie, w którego systemie szkolnictwa wyższego działa uczelnia, która go wydała, uprawnia on w Rzeczypospolitej Polskiej odpowiednio do ubiegania się o nadanie stopnia doktora (ust. 2). Z kolei art. 327 ust. 2 P.s.w. odnosi się do dyplomów, które zostały uznane za równoważne polskiemu dyplomowi i tytułowi zawodowemu, jeśli został uznany za równoważny odpowiedniemu polskiemu dyplomowi i tytułowi zawodowemu na podstawie umowy międzynarodowej określającej równoważność (wówczas skutek następuje z mocy prawa) bądź w przypadku braku takiej umowy – w drodze postępowania nostryfikacyjnego (wówczas skutek następuje po przeprowadzeniu takiego postępowania).

Wymóg posiadania odpowiedniego dyplomu nie jest bezwzględny. Możliwe jest bowiem nadanie stopnia doktora osobie, która nie spełnia wymagań określonych w art. 186 ust. 1 pkt 1 P.s.w. w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych najwyższą jakością osiągnięć naukowych (o czym poniżej), przy czym musi być ona absolwentem studiów pierwszego stopnia lub studentem, który ukończył trzeci rok jednolitych studiów magisterskich. Osoba taka, po nadaniu stopnia doktora, uzyskuje również wykształcenie wyższe, o którym mowa w art. 77 ust. 1 pkt 2 P.s.w. Skutkiem tego jest także obowiązek wydania odpowiedniego dyplomu.

⁴ Dz. U. z 2018 r., poz. 1861 ze zm.

Merytoryczne przesłanki nadania stopnia doktora należy natomiast oceniać przez pryzmat: 1) uzyskania efektów uczenia się (art. 186 ust. 1 pkt 1 P.s.w.), 2) posiadania dorobku (art. 186 ust. 1 pkt 2 P.s.w.) oraz 3) przedstawienia i obrony rozprawy doktorskiej (art. 186 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 187 P.s.w.). Wszystkie kwestie pozostają względem siebie w ścisłym związku, tym bardziej, że zgodnie z art. 204 ust. 1 P.s.w. kształcenie doktoranta (w szkole doktorskiej) kończy się złożeniem rozprawy doktorskiej. Tym samym należałoby przyjąć, że skutkiem uzyskania odpowiednich efektów uczenia powinno być przedstawienie dorobku naukowego oraz rozprawy doktorskiej. Taką perspektywę niewątpliwie uzasadnia prawne zdefiniowanie efektów uczenia się dla kwalifikacji 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji, co określa Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6–8 Polskiej Ramy Kwalifikacji⁵ oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji o charakterze zawodowym – poziomy 1–8.⁶

Oczekiwania stawiane na poziomie 8, dotyczą zarówno posiadanej wiedzy, umiejętności oraz kompetencji. W zakresie wiedzy osoba, która osiągnęła efekty kształcenia powinna znać i rozumieć: 1) w stopniu umożliwiającym rewizję istniejących paradygmatów światowy dorobek obejmujący podstawy teoretyczne, zagadnienia ogólne i wybrane zagadnienia szczegółowe właściwe dla dyscypliny naukowej lub artystycznej, 2) główne trendy rozwojowe dyscyplin naukowych lub artystycznych istotnych dla programu kształcenia, 3) fundamentalne dylematy współczesnej cywilizacji oraz 4) ekonomiczne, prawne i inne istotne uwarunkowania działalności badawczej. W odniesieniu do posiadanych umiejętności powinna natomiast potrafić: 1) wykorzystywać wiedzę z różnych dziedzin nauki lub sztuki do twórczego identyfikowania, formułowania i innowacyjnego rozwiązywania złożonych problemów lub wykorzystywania zadań o charakterze badawczym, w szczególności: definiować cel i przedmiot badań, formułować hipotezę badawczą, rozwijać metody, techniki, narzędzia badawcze oraz twórczo je stosować, wnioskować na podstawie wyników prac badawczych do sfery gospodarczej; 2) upowszechniać wyniki badań, 3) inicjować debatę, uczestniczyć w dyskursie naukowym, 4) posługiwać się językiem obcym w stopniu umożliwiającym uczestnictwo w międzynarodowym środowisku naukowym i zawodowym oraz 5) planować i realizować indywidualne i zespołowe przedsięwzięcie badawcze lub twórcze, także w środowisku międzynarodowym. Jeśli chodzi natomiast o kompetencje, to na poziomie 8 PRK wymaga się, aby osoba była gotowa do 1) krytycznej oceny dorobku uprawianej dyscypliny naukowej, 2) kry-

⁵ Dz. U. z 2018 r., poz. 2218.

⁶ Dz. U. z 2016 r., poz. 537.

tycznej oceny własnego wkładu w rozwój tej dyscypliny, 3) uznawania znaczenia wiedzy w rozwiązywaniu problemów poznawczych i praktycznych, 4) wypełniania zobowiązań społecznych badaczy i twórców, inicjowania działania na rzecz interesu publicznego, 5) myślenia i działania w sposób przedsiębiorczy, 6) podtrzymywania i rozwijania etosu środowisk badawczych i twórczych, w tym prowadzenia badań w sposób niezależny oraz 7) respektowania zasady publicznej własności wyników badań naukowych z uwzględnieniem zasad ochrony własności intelektualnej. Niezależnie od tego, że w zakresie posiadanych umiejętności wskazano na posługiwanie się językiem obcym, to w art. 186 P.s.w. wyraźnie wymaga się potwierdzenia znajomości nowożytnego języka obcego certyfikatem lub dyplomem ukończenia studiów, poświadczającymi znajomość tego języka na poziomie biegłości językowej co najmniej B2. Klasyfikacja ta nawiązuje do Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (ang. Common European Framework of Reference for Languages) przyjętego przez Radę Europy. Na poziomie B2 wymaga się, aby osoba posługująca się językiem rozumiała znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w złożonych tekstach na tematy konkretne i abstrakcyjne, łącznie z rozumieniem dyskusji na tematy techniczne z zakresu jej specjalności. Powinna również potrafić porozumiewać się na tyle płynnie i spontanicznie, by prowadzić normalną rozmowę z rodzimym użytkownikiem danego języka, nie powodując przy tym napięcia u którejkolwiek ze stron. Niezależnie od tego wymaga się, aby potrafiła ona formułować przejrzyste wypowiedzi ustne i pisemne w szerokim zakresie tematów, a także wyjaśniać swoje stanowisko w sprawach będących przedmiotem dyskusji, rozważając wady i zalety różnych rozwiązań.

Weryfikacji efektów uczenia na poziomie 8 PRK dokonuje się w ramach szkoły doktorskiej; natomiast w przypadku osób ubiegających się o nadanie stopnia w postępowaniu eksternistycznym, kwestia ta powinna być normowana na poziomie rady naukowej albo senatu (art. 192 ust. 2 pkt 6). Nie wydaje się jednak, aby w tym pierwszym przypadku o uznaniu spełnienia kryterium efektu kształcenia miało decydować samo złożenie pracy doktorskiej⁷, mimo że niewątpliwie złożenie pracy doktorskiej powinno być ostatnim etapem potwierdzającym uzyskanie tego rodzaju kwalifikacji. Wydaje się zatem, że kwestia ta powinna być oceniana przez pryzmat ukończenia programów studiów trzeciego stopnia. Zasadniczo należałoby jednak przyjąć, że niezależnie od trybu nadawania stopnia doktora weryfikacja efektów uczenia na poziomie 8 PRK powinna być przeprowadzana na podobnych zasadach, tak aby została poszanowana konstytucyjna zasada równości wobec prawa (art. 32 Konstytucji). Nie może zarazem ulegać

⁷ H. Izdebski, *Komentarz do art. 186 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, H. Izdebski, J.M. Zieliński, System Informacji Prawnej LEX, Warszawa 2019.

wątpliwości, że zdobyta wiedza oraz umiejętności (w zakresie przedstawionym co do kwalifikacji na poziomie 8 PRK) powinny znajdować odzwierciedlenie w wypracowanym dorobku naukowym oraz rozprawie doktorskiej, będącymi dwoma pozostałymi warunkami nadania stopnia doktora. Warunek posiadania dorobku naukowego uznaje się za spełniony, jeżeli kandydat do stopnia doktora posiada co najmniej jeden artykuł naukowy lub jedną monografię naukową, lub jeden rozdział w monografii naukowej, lub dzieło artystyczne o istotnym znaczeniu. Tak szerokie ujęcie dorobku naukowego, zwłaszcza w kontekście ostatniej z wymienionych przesłanek, podyktowane jest koniecznością uwzględnienia różnic pomiędzy poszczególnymi dyscyplinami naukowymi. Dlatego nie wymaga się, aby wszystkie elementy składające się na dorobek wystąpiły łącznie (ustawodawca posłużył się alternatywą rozłączoną). Warto jednak podkreślić, że w odniesieniu do artykułu naukowego, monografii bądź rozdziału w monografii konieczne jest, aby zostały one opublikowane w czasopiśmie naukowym lub recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowej, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b P.s.w. (artykuł naukowy) bądź przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a P.s.w. (monografia lub rozdział w monografii). Wykazy takie sporządza właściwy minister i udostępnia w BIP (art. 267 ust. 3 P.s.w.).

Ostatnim z warunków jest przedstawienie i obrona rozprawy doktorskiej, co unormowano w art. 187 ust. 1 i 2 P.s.w. Struktura i treść regulacji pozwala na wyodrębnienie trzech grup zagadnień: 1) przedmiotu i 2) wymagań stawianych rozprawom doktorskim (ust. 1 i 2) oraz 2) formy rozprawy doktorskiej (ust. 3 i 4).

Z uwagi na fakt, iż praca doktorska jest uwięzieniem trzeciego stopnia studiów, na wymogi stawiane rozprawom doktorskim należy spoglądać szerzej, to jest przez pryzmat warunków, jakie powinna spełniać praca dyplomowa (drugi stopień studiów) oraz osiągnięcia naukowe (postępowanie habilitacyjne). Warto zatem przypomnieć, że zgodnie z art. 76 ust. 2 P.s.w. praca dyplomowa jest samodzielnym opracowaniem zagadnienia naukowego, artystycznego lub praktycznego albo dokonaniem technicznym lub artystycznym, prezentującym ogólną wiedzę i umiejętności studenta związane ze studiami na danym kierunku, poziomie i profilu oraz samodzielnego analizowania i wnioskowania. Z kolei w przypadku osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, konieczne jest, aby posiadała ona osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny. Rozprawa doktorska znajduje się zatem, z systemowego punktu widzenia, pomiędzy tymi wymaganiami, tyle że – jak się wydaje – wymagania stawiane rozprawom doktorskim nakazują przyjęcie, że to ta właśnie praca stanowi potwierdzenie samodzielności naukowej. Wynika to zresztą z treści

art. 187 ust. 2 i ust. 1 P.s.w. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne. Rozprawa doktorska ma dowodzić posiadania przez kandydata do tytułu doktora ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie lub dyscyplinach oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Analizę wymogów stawianych rozprawie doktorskiej należy jednak poprzedzić wstępną refleksją, że zostały one sformułowane w taki sposób, aby możliwe było nadawanie stopnia doktora w każdej z wyodrębnionych dziedzin i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, co zostało unormowane w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych⁸. Dokonano w nim klasyfikacji dziedzin naukowych, wskazując na dziedzinę nauk: 1) humanistycznych, 2) inżynieryjno-technicznych, 3) medycznych i o zdrowiu, 4) rolniczych, 5) społecznych, 6) ścisłych i przyrodniczych, 7) teologicznych. Odrębnie wskazano dziedzinę sztuki. W ramach poszczególnych dziedzin wskazano na dyscypliny naukowe, których aktualnie jest czterdzieści sześć. Z punktu widzenia brzmienia art. 187 ust. 1 i 2, stopień doktora nadaje się w dyscyplinie.

Rozprawa doktorska powinna zatem stanowić:

- 1) oryginalne rozwiązanie problemu naukowego albo
- 2) oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo
- 3) oryginalne rozwiązanie artystyczne,

przy czym rozprawa doktorska ma dowodzić posiadania:

- 1) ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie lub dyscyplinach oraz
- 2) umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Rozpatrując kwestię wymogów stawianych rozprawom doktorskim w kontekście różnych dziedzin naukowych, można stwierdzić, że rozprawa doktorska w zakresie sztuki powinna stanowić oryginalne rozwiązanie artystyczne dowodzące ogólnej wiedzy teoretycznej w danej dziedzinie (sztuki filmowe, sztuki muzyczne, sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki) oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej. Z kolei w odniesieniu do pozostałych dziedzin oraz dyscyplin naukowych mamy do czynienia z dwoma rodzajami rozpraw doktorskich, to jest typową rozprawą doktorską, mającą stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oraz tzw. doktoratem wdrożeniowym (czy rozprawą doktorską wdrożeniową), który ma stanowić oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze

⁸ Dz. U. z 2018 r., poz. 1818.

gospodarczej lub społecznej. W tym drugim przypadku nie chodzi zatem wyłącznie o oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, ale o zastosowanie prowadzonych badań naukowych dla celów praktycznych w sferze gospodarczej lub społecznej. Na czoło wysuwa się więc aplikacyjny charakter rozprawy doktorskiej, przy czym nie ulega wątpliwości, że nie jest to możliwe bez przedstawienia badań naukowych, które również będą miały charakter teoretyczny. Punkt ciężkości położony jest jednak nie tyle na samo rozwiązanie określonego problemu naukowego (problemów naukowych), ale na możliwość zastosowania własnych oryginalnych rozwiązań dla celów praktycznych w dziedzinie gospodarczej lub społecznej.

Problem oceny „typowej” pracy doktorskiej w ramach postępowania o nadanie stopnia doktora powinien w konsekwencji sprowadzać się do oceny, czy rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi posiadania wiedzy teoretycznej w dyscyplinie lub dyscyplinach oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Kwestia ustalenia, czy w danym przypadku mamy do czynienia z rozwiązaniem problemu naukowego, w dużej mierze zależy od tego, jak na gruncie danej dyscypliny rozumie się pojęcie nauki, przedmiotu badań oraz metodologii prowadzenia badań naukowych. Są to typowe kryteria pozwalające na klasyfikację nauk na dziedziny, a w dalszej kolejności na dyscypliny. Nie mniej ważne jest również w danej dyscyplinie wskazanie na stosowany rodzaj stawianych problemów, sposobu formułowania i uzasadniania twierdzeń, opisu prowadzonych badań. Trudno zatem na potrzeby wyjaśniania istoty problemu naukowego, wymaganego do rozwiązania w danej dyscyplinie bądź dyscyplinach, podejmować próbę jego abstrakcyjnego i generalnego wskazania bez odwołania się do właściwości określonej dziedziny oraz dyscypliny. Klasyfikacja nauki ma bowiem zawsze charakter umowny (w omawianym przypadku narzucony przez prawodawcę we wskazanym powyżej rozporządzeniu). Nie ulega natomiast wątpliwości, że w zależności od przedmiotu i metodologii badań w danej dyscyplinie naukowej problemem naukowym będzie każde zagadnienie, które za takie jest bądź może zostać uznane. Niezależnie od samego rozumienia problemu naukowego ważne jest, aby rozprawa doktorska stanowiła jego oryginalne rozwiązanie. Rozprawami doktorskimi nie będą zatem prace, które wyłącznie referują określony stan wiedzy, mając charakter sprawozdawczy i opisowy. Wymagane jest to, aby w rozprawie został postawiony problem naukowy, który w ramach prowadzonych rozważań powinien zostać rozwiązany. Z reguły postawienie problemu naukowego może dać się zredukować do konkretnego pytania. W celu rozwiązania problemu naukowego należałoby przyjąć, że autor rozprawy powinien wykazać się umiejętnością wyraźnego wskazania problemu, wskazania hipotez badawczych, które będą podlegały weryfikacji i przyjętej metodologii oraz przedstawienia jego rozwiązania (przez wskazanie konkretnych tez oraz ich uzasadnienia).

Ważne jest zarazem, aby rozwiązanie problemu było oryginalne, co zgodnie z powszechnym rozumieniem tego słowa oznaczałoby, że rozprawa doktorska nie może być kopią, przeróbką dotychczasowych rozważań w danej dyscyplinie. Chodzi zatem o to, aby w porównaniu z dotychczasowym stanem wiedzy i badań naukowych można było uznać, że w odniesieniu do postawionego problemu naukowego nie została jeszcze podjęta próba jego rozwiązania, bądź też próby takie były, jednakże przedstawione w rozprawie doktorskiej rozwiązanie nie było dotychczas zaprezentowane.

W zakresie natomiast wykazania w rozprawie doktorskiej posiadania ogólnej wiedzy teoretycznej oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, dla oceny spełnienia tej przesłanki, miarodajne wydają się efekty kształcenia na poziomie 8 PRK, które zostały przedstawione wyżej. Oznacza to, że w treści rozprawy doktorskiej (niezależnie od dyscypliny) kandydat powinien wykazać, że zna i rozumie w stopniu umożliwiającym rewizję istniejących paradygmatów światowy dorobek obejmujący: 1) podstawy teoretyczne, zagadnienia ogólne i wybrane zagadnienia szczegółowe właściwe dla dyscypliny naukowej lub artystycznej, 2) główne trendy rozwojowe dyscyplin naukowych lub artystycznych istotnych dla programu kształcenia, 3) fundamentalne dylematy współczesnej cywilizacji oraz 4) ekonomiczne, prawne i inne istotne uwarunkowania działalności badawczej. W odniesieniu do posiadanych umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych należałoby przyjąć, że przesłanka ta jest spełniona, gdy autor rozprawy wykazał, że potrafi wykorzystywać wiedzę z danej dziedziny nauki lub sztuki do twórczego identyfikowania, formułowania i innowacyjnego rozwiązywania złożonych problemów lub wykorzystywania zadań o charakterze badawczym, w szczególności: definiować cel i przedmiot badań, formułować hipotezę badawczą, rozwijać metody, techniki, narzędzia badawcze oraz twórczo je stosować, wnioskować na podstawie wyników prac badawczych do sfery gospodarczej (w tym ostatnim przypadku miałyby to szczególnie znacznie dla tzw. doktoratów wdrożeniowych).

Powyższe kwestie wyraźnie odróżniają rozprawę doktorską od pracy dyplomowej, będącej zwieńczeniem drugiego stopnia studiów. W przypadku ostatniej z wymienionych prac ma być ona samodzielnym opracowaniem zagadnienia naukowego, artystycznego lub praktycznego albo dokonaniem technicznym lub artystycznym prezentującym ogólną wiedzę i umiejętności studenta związane ze studiami na danym kierunku, poziomie i profilu oraz umiejętności samodzielnego analizowania i wnioskowania. Od pracy dyplomowej nie wymaga się zatem ani oryginalności, ani rozwiązania problemu naukowego, ani wykazania umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Tym samym prace, w których przedstawiany jest samodzielnie określony stan wiedzy na temat określonego zagadnienia naukowego, uzasadnia przyjęcie spełnienia kryteriów stawianych pracom dyplomowym. W ramach systemu bolońskiego mamy zatem do czynienia z pewną etapowością „naukowości” prac, polegającą na stopniowaniu poziomu

ich skomplikowania – od pracy na stosunkowo niskim poziomie naukowym, omawiającej określone zagadnienie, po pracę rozwiązującą pewien problem naukowy⁹. Ogólnie można więc stwierdzić, że rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne dzieło prezentujące odpowiednio wysoki poziom naukowy, będące jednocześnie materialnym substratem wkładu autora w rozwój wiedzy w danej dziedzinie¹⁰.

Jeśli chodzi o formę rozprawy doktorskiej, to może ona przyjąć postać: 1) pracy pisemnej, w tym monografii naukowej; 2) zbioru opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, 3) pracy projektowej, 4) pracy konstrukcyjnej, 5) pracy wdrożeniowej oraz 6) pracy artystycznej. Z brzmienia przypisu wynika również jednoznacznie, że za rozprawę doktorską uznaje się samodzielną i wyodrębnioną część pracy zbiorowej, przy czym wobec braku definicji pojęcia „pracy” należałoby przyjąć, że samodzielną i wyodrębnioną częścią pracy zbiorowej może być część pracy pisemnej, monografii naukowej, pracy projektowej, pracy konstrukcyjnej oraz pracy wdrożeniowej. Nie ma natomiast możliwości, aby rozprawę stanowiła część zbioru opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów, nawet gdyby możliwe było jednoznaczne wskazanie części, które napisała osoba ubiegająca się o tytuł doktora. Rozprawa doktorska rozumiana jako praca pisemna staje się zatem pojęciem zbiorczym, które obejmuje bardzo różne formy przedstawienia wyników badań naukowych. Ma to niewątpliwie uzasadnienie w odrębnościach poszczególnych dyscyplin naukowych, przyjętych w nich regułach metodologii prowadzenia badań naukowych oraz prezentacji wyników. Z tego powodu rozprawę doktorską może również stanowić praca projektowa, praca konstrukcyjna czy praca wdrożeniowa. Niezależnie od tych odrębności warto jednak zwrócić uwagę na kwestie związane z relacją rozprawy doktorskiej jako pracy pisemnej do monografii naukowej, publikacji naukowej oraz zbioru opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów, co ma szczególne znaczenie dla tych dyscyplin, w których efektem końcowym prac badawczych w ramach studiów trzeciego stopnia jest przedstawienie pracy pisemnej.

Pomocne w określeniu znaczenia przedmiotowych pojęć mogą być definicje zawarte w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej¹¹. Zgodnie z § 11 ust. 2 pkt 1 rew, za publikacje naukowe uważa się: 1) artykuły naukowe opublikowane w czasopiśmie naukowych i w recenzowanych materiałach z międzynarodowych konferencji naukowych,

⁹ A. Bagieńska-Masiota, *Praca dyplomowa jako element uzyskania dyplomu ukończenia studiów, potwierdzającego osiągnięcie określonych kwalifikacji*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 4, s. 109.

¹⁰ R. Kolman, K. Szczepańska, *Doktoraty i habilitacje. Poradnik realizacji*, Toruń 2011, s. 31.

¹¹ Dz. U. z 2019 r., poz. 392 – dalej jako rew.

zamieszczone w wykazie tych czasopism i materiałów sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 P.s.w.; 2) artykuły naukowe opublikowane w czasopismach naukowych niezamieszczonych w wykazie czasopism; 3) monografie naukowe wydane przez wydawnictwa zamieszczone w wykazie tych wydawnictw sporządzonym zgodnie z przepisami określonymi w art. 267 ust. 2 pkt 2 P.s.w., redakcje naukowe takich monografii i rozdziały w takich monografiach; 4) monografie naukowe wydane przez wydawnictwa niezamieszczone w wykazie wydawnictw, redakcje naukowe takich monografii i autorstwa rozdziałów w takich monografiach oraz 5) przyznane patenty na wynalazki, prawa ochronne na wzory użytkowe i wyłączne prawa hodowców do odmian roślin. Z kolei w odniesieniu do monografii naukowej miarodajny jest § 10 rew. Stanowi on, że monografią naukową jest recenzowana publikacja książkowa: 1) przedstawiająca określone zagadnienie naukowe w sposób oryginalny i twórczy; 2) opatrzona przypisami, bibliografią lub innym właściwym dla danej dyscypliny naukowej aparatem naukowym. Monografią naukową może być również: 1) recenzowany i opatrzony przypisami, bibliografią lub innym właściwym dla danej dyscypliny naukowej aparatem naukowym przekład: a) na język polski dzieła istotnego dla nauki lub kultury, b) na inny język nowożytny dzieła istotnego dla nauki lub kultury, wydanego w języku polskim, oraz 2) edycja naukowa tekstów źródłowych.

Z powyższego rozumienia monografii naukowej wynika zatem, że każde opracowanie, które może zostać uznane za tego rodzaju dzieło, będzie spełniało wymogi stawiane rozprawie doktorskiej, gdyż zarówno od monografii naukowej, jak i rozprawy doktorskiej wymaga się, aby przedstawiała ona określone zagadnienie (problem naukowy) w sposób oryginalny oraz twórczy. Z porównania pojęcia pracy pisemnej oraz monografii naukowej można natomiast wywnioskować, że pracą pisemną będącą rozprawą doktorską jest również takie opracowanie, które wprawdzie spełnia wymóg oryginalnego rozwiązania problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną i umiejętność samodzielnego prowadzenia badań, jednakże nie jest to recenzowana publikacja książkowa (bądź recenzowany przekład).

Za rozprawę doktorską nie będzie mógł być natomiast uznany artykuł naukowy, ponieważ ten może stanowić przedmiot postępowania w sprawie nadania stopnia doktora tylko w ramach zbioru opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych. Dla porządku warto także zaznaczyć, że w rozumieniu § 9 rew za artykuł naukowy uznaje się recenzowany artykuł opublikowany w czasopiśmie naukowym albo w recenzowanych materiałach z międzynarodowej konferencji naukowej: 1) przedstawiający określone zagadnienie naukowe w sposób oryginalny i twórczy, problemowy albo przekrojowy; 2) opatrzony przypisami, bibliografią lub innym właściwym dla danej dyscypliny naukowej aparatem naukowym. Artykułem naukowym jest również artykuł recenzyjny opublikowany w czasopiśmie naukowym zamieszczonym w wykazie czasopism.

Artykułem naukowym nie jest: edytorial, abstrakt, rozszerzony abstrakt, list, errata i nota redakcyjna.

Powyzsza definicja artykułu naukowego ma natomiast fundamentalne znaczenie dla uznania za rozprawę doktorską zbioru opublikowanych i powiazanych tematycznie artykułów naukowych. Podobnym pojęciem posłużono się w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. b P.s.w., w którym za osiągnięcie naukowe będące podstawą do nadania stopnia doktora habilitowanego przyjmuje się „cykl powiazanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych”. Ustawodawca nie wyjaśnia, jaka jest różnica między „zbiorem” a „cyklem”, tylko na podstawie znaczenia językowego można domniemać, że cykl jest zaawansowaną formą zbioru, gdyż jest on szeregiem publikacji tworzących pewną całość (zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego* cykl oznacza: a) szereg czynności, procesów lub zjawisk powtarzających się w takich samych odstępach czasu i w tej samej kolejności, b) zespół czynności lub wydarzeń stanowiących pewną całość jednorazową oraz c) szereg utworów literackich, muzycznych, plastycznych itp. tworzących całość)¹². Z systemowego punktu widzenia od zbioru artykułów nie wymaga się zatem, aby stanowiły one cykl (składały się na pewną uporządkowaną całość). Konieczne jest jednak, aby przedmiotowy zbiór stanowił oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i dowodził, że jego autor posiada ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Z ilościowego punktu widzenia nie unormowano, jak duży ma to być zbiór artykułów (z czysto formalnego punktu widzenia wystarczające byłyby zatem co najmniej dwa opracowania). Między artykułami musi jednak istnieć związek tematyczny, a zatem nie mogą to być opracowania na różne niezwiązane ze sobą zagadnienia bądź zagadnienia, co do których związek jest wyłącznie hipotetyczny bądź pozorny. Związek tematyczny oznaczałby zatem konieczność istnienia związku merytorycznego dotyczącego zagadnień podejmowanych w poszczególnych artykułach, a więc i ich ocena powinna być przeprowadzana całościowo. Biorąc pod uwagę, że monografia jest pracą naukową, w której omawiane zagadnienie przedstawiane jest w sposób wyczerpujący, to znaczy odzwierciedlający co do zasady wszystkie materiały (poglądy bądź informacje) dotyczące podejmowanego zagadnienia, należałoby przyjąć, że podobną funkcję powinien również spełniać zbiór artykułów powiazanych merytorycznie.

Na zakończenie warto również zaznaczyć, że w odniesieniu do zbioru opublikowanych i powiazanych tematycznie artykułów naukowych wymaga się, aby były one „opublikowane”. Kierując się wyłącznie językowym znaczeniem przymiotnika „opublikowany”, należy przyjąć, że chodzi o artykuł upowszechniony, wydany, wydrukowany

¹² *Słownik języka polskiego*, www.sjp.pwn.pl.

czy zamieszczony¹³. Oznacza to, że nie stanowią artykułów opublikowanych takie, które tylko zostały złożone do druku; wobec których zostały sporządzone pozytywne recenzje, a nawet te, które do opublikowania (do druku) zostały zaakceptowane. Wymóg opublikowania oznacza, że artykuł jest powszechnie dostępny nie tylko dla osób biorących udział w danym postępowaniu. Biorąc pod uwagę różne metody upowszechniania, w dużej mierze zależą one od sposobu funkcjonowania danego wydawnictwa oraz jego redakcji. W przypadku wydawnictw zamieszczających publikacje naukowe w formie elektronicznej, wystarczy wyłącznie taka forma. Natomiast w odniesieniu do wydawnictw tradycyjnych, sam fakt posiadania wersji elektronicznej składanej do druku nie wydaje się jeszcze wystarczający, ze względu na brak spełnienia przesłanki powszechnej dostępności. Wniosek taki uprawniony jest zwłaszcza w świetle pozostałych form rozprawy doktorskiej, które nie wymagają opublikowania. Oznacza to, że osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora może dokonać wyboru i przedstawić jako podstawę do jego nadania pracę pisemną.

Stopień doktora habilitowanego

Przesłanki nadania stopnia doktora habilitowanego ustanowiono w art. 219 P.s.w., przy czym kluczowe znaczenie przypisuje się posiadaniu osiągnięć naukowych lub artystycznych (art. 219 ust. 1 pkt 2 oraz ust. 2 P.s.w.) oraz wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną (art. 219 ust. 1 pkt 3 P.s.w.). Porównując warunki nadania stopnia doktora habilitowanego z przesłankami nadania stopnia doktora, warto pamiętać, że konieczność wykazania się w pracy naukowej umiejętnością oryginalnego rozwiązania problemu naukowego oraz prezentowania ogólnej wiedzy teoretycznej w danej dyscyplinie są immanentnie związane z postępowaniem w przedmiocie nadania drugiego z wymienionych stopni. Nie oznacza to jednak, że osiągnięcia naukowe wymagane przy habilitacji mogą standard doktoratu zaniżyć, skoro stopień doktora habilitowanego znajduje się w hierarchii awansu naukowego wyżej aniżeli stopień doktora. Z systemowego punktu widzenia należałoby zatem przyjąć, że osiągnięcia naukowe wymagane dla uzyskania stopnia doktora habilitowanego powinny nie tylko dowodzić zasadności nadania stopnia doktora, ale dodatkowo świadczyć o znacznym wkładzie w rozwój określonej dziedziny, przy czym pojawia się pytanie, czy rozprawa doktorska jako osiągnięcie naukowe może być również uwzględniona przy ocenie przesłanek nadania stopnia doktora habilitowanego, o czym poniżej.

Na wstępie należy również zauważyć, że w porównaniu z dotychczasowym stanem prawnym przesłanki nadania stopnia doktora habilitowanego stały się bardziej czytelne, mimo że nadal nie są pozbawione kontrowersji. Przede wszystkim należy zwrócić uwa-

¹³ Ibidem.

gę, że zostały one ujęte wyłącznie na poziomie ustawowym. Brak zatem ich konkretyzacji w rozporządzeniach; nie jest również możliwe ich uzupełnienie przez senat lub radę naukową, ponieważ w kompetencji tych podmiotów jest tylko uszczegółowienie trybu postępowania, co wynika z art. 221 P.s.w. Ma to istotne znaczenie dla oceny przesłanek zarówno na poziomie recenzentów, jak i w postępowaniu odwoławczym, gdyż takie kwestie, jak indeks cytowań, *impact factor* etc. nie mogą być brane pod uwagę w postępowaniu habilitacyjnym. Nie ma zatem możliwości odwoływania się do parametrów oceny instytucjonalnej w indywidualnej sprawie dotyczącej nadania omawianego stopnia.

Warto również zauważyć, że w aktualnie obowiązującym stanie prawnym, posiadanie stopnia doktora habilitowanego nie jest warunkiem zatrudnienia na stanowisku profesora, co nie dotyczy jednak instytutów Polskiej Akademii Nauk (por. art. 177 P.s.w.). Nadal jest jednak konieczne do nadania tytułu profesora.

Formalną przesłanką nadania stopnia doktora habilitowanego jest posiadanie stopnia doktora w rozumieniu art. 186 P.s.w., co obejmuje również stopnie uznane za równoważne w ujęciu art. 327 P.s.w.

Podstawową i w zasadzie jedyną czytelną merytoryczną przesłanką nadania stopnia doktora habilitowanego (poza kwestią wykazywania się aktywnością naukową, o czym poniżej) jest posiadanie w dorobku osiągnięć naukowych lub artystycznych stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny. Można zatem stwierdzić, że nadanie stopnia doktora habilitowanego wymaga, aby wśród całego dorobku naukowego znalazły się osiągnięcia naukowe o znacznym wkładzie w rozwój danej dyscypliny. Jest to zresztą zrozumiałe, gdyż cały dorobek naukowy może mieć zróżnicowany charakter jakościowy, mimo że należałoby wymagać, aby w każdym przypadku odzwierciedlał on wiedzę oraz umiejętności wymagane na poziomie 8 PRK oraz na poziomie rozprawy doktorskiej. Warto podkreślić, że w porównaniu z dotychczasowym stanem prawnym ocenie nie podlega jednak cały dorobek naukowy, tylko jego szczególna część. Twierdzenie to uzasadnia treść art. 220 ust. 2 pkt 3 P.s.w., z którego wynika, że wniosek o wszczęcie postępowania habilitacyjnego ma zawierać wykaz osiągnięć naukowych, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 P.s.w., a nie zestawienie całego dorobku naukowego. Zgodnie z analizowaną regulacją w wykazie osiągnięć naukowych należy przedstawić co najmniej: 1) jedną monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a P.s.w., lub 2) jeden cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowym lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b

P.s.w., lub 3) jedno zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne. Przedmiotowy podział uwzględnia specyfikę poszczególnych dyscyplin naukowych, co widać zwłaszcza w kontekście wymienienia osiągnięć projektowych, technologicznych lub artystycznych. W pozostałym zakresie konieczne jest przedstawienie monografii naukowej lub cyklu powiązanych tematycznie artykułów (w obu przypadkach formalnym warunkiem jest to, aby były one publikowane w odpowiednim wydawnictwie lub czasopiśmie, których wskazanie zostało pozostawione w gestii właściwego ministra). W odniesieniu do monografii naukowej miarodajny jest natomiast § 10 ust. 1 rew. który został przedstawiony powyżej przy okazji omawiania cech rozprawy doktorskiej. Monografia, która spełnia warunki wskazane w tym rozporządzeniu, może być uwzględniona w postępowaniu habilitacyjnym pod warunkiem jednak, że stanowi znaczny wkład w rozwój danej dziedziny nauki, o czym dalej.

Samodzielny problem stanowi ustalenie, czym jest „cykl powiązanych tematycznie artykułów”. Warto zauważyć, że omawiana przesłanka nie jest nowa, ponieważ podobny warunek był wyrażony na gruncie już nieobowiązującej ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki¹⁴, w szczególności po zmianie, jaka została dokonana na mocy ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹⁵, aczkolwiek wówczas była mowa o „jednotematycznym cyklu publikacji”. Kwestia rozumienia tej przesłanki nadania stopnia doktora habilitowanego była przedmiotem opracowania w doktrynie. Sformułowano wniosek, że: 1) taki cykl powinien odpowiadać – jeśli chodzi o wartość naukową – rozprawie habilitacyjnej w dotychczasowym rozumieniu; 2) potwierdzenie istnienia cyklu jest możliwe, gdy poszczególne publikacje, zebrane w jedną całość, a zatem niejako „złożone”, mogłyby zostać wydane jako zbiór publikacji, tworząc dzieło o charakterze monograficznym, i to bez konieczności dokonywania istotnych przeróbek, modyfikacji tekstu czy też jego istotnej zmiany (oznacza to, że wykazanie istnienia cyklu w przewodzie habilitacyjnym nie może sprowadzać się do podjęcia przez recenzenta pracy koncepcyjnej, której efektem będzie takie połączenie szeregu publikacji, aby mogły one, pod określonymi warunkami, dopiero być uznane za cykl i to pod dodatkowym warunkiem, iż publikacje zostaną zmodyfikowane treściowo), 3) istnienie cyklu zakłada, co do zasady, świadomość jego tworzenia; 4) podobnie jak w odniesieniu do rozprawy doktorskiej czy habilitacyjnej, tak od jednotematycznego cyklu publikacji należałoby oczekiwać, że jest on aktualny i uwzględnia stan wiedzy na dzień rozpoczęcia postępowania o nadanie stopnia; 5) ocenę istnienia znacznego wkładu należy rozpatrywać,

¹⁴ Tekst pierwotny, Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.

¹⁵ Dz. U. Nr 84, poz. 455.

biorąc pod uwagę dzień składania wniosku, a nie okres powstawania wiodącej części czy również całości publikacji wchodzących w skład jednotematycznego cyklu¹⁶.

Nie inaczej na rozumienie „cyklu powiązanych tematycznie artykułów” należałoby spoglądać również w aktualnie obowiązującym stanie prawnym, gdyż zmiana nazwy przesłanki ma charakter wyłącznie językowy – „jednotematyczny cykl publikacji” zamienia się na „cykl powiązanych tematycznie publikacji”. Wprawdzie można byłoby twierdzić, że powiązanie tematyczne to zapewne coś innego niż jednotematyczność (jest to bezsporne), jednakże natura cyklu nakazuje przyjąć, że nie może być to powiązanie wyłącznie o charakterze ogólnym (gdzie np. wspólną płaszczyzną byłoby wyłącznie to, że tematyka mieści się w przedmiocie zainteresowania jednej dyscypliny). W ocenie H. Izdebskiego nadal aktualne jest bowiem rozumienie powiązanych tematycznie artykułów naukowych, wychodzące od rozumienia określenia „cykl” jako wskazującego na powtarzalność jego części składowych, odpowiadającą z góry ustalonym założeniom, który to cykl jako całość powinien stanowić znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny lub z innymi odpowiednimi osiągnięciami składać się w istotny sposób na taki znaczny wkład¹⁷.

Nie ulega wątpliwości, że za osiągnięcie naukowe należy również uznać rozprawę doktorską (art. 187 ust. 3 P.s.w.), co powoduje, że powstaje problem, czy rozprawa doktorska może stanowić również podstawę nadania stopnia doktora habilitowanego. W ocenie H. Izdebskiego rozprawa doktorska, której przedmiotem ma być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego (a także oryginalne zastosowanie wyników własnych badań naukowych albo oryginalne dokonanie artystyczne – art. 187 ust. 2 P.s.w.), nie musi być opublikowana ani przed złożeniem, ani przed obroną, choć może też już być wydana w formie monografii naukowej (art. 187 ust. 3 P.s.w.), ale może też być, choć także nie musi, monografią naukową, o której mowa w art. 186 ust. 1 pkt 3 lit. b P.s.w., czy też zbiorem opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych (art. 187 ust. 3, ale też art. 186 ust. 1 pkt 3 lit. a P.s.w.). Jeżeli zatem w ramach dorobku habilitanta (w skład którego wchodzi także dorobek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora – w art. 186 ust. 3 P.s.w. *in principio* jest wprost mowa o dorobku w postępowaniu doktorskim) występuje przybierająca taką formę rozprawa doktorska, będąca znacznym wkładem w rozwój dyscypliny, to nie ma w Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce zakazu powtórnego dokonywania jej oceny – tym razem na potrzeby pos-

¹⁶ K. Ślebzał, *Jednotematyczny cykl publikacji jako przesłanka nadawania stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 7, s. 39.

¹⁷ H. Izdebski, *Komentarz do art. 219 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, H. Izdebski, J.M. Zieliński, System Informatyki Prawnej LEX, Warszawa 2019.

tępowania habilitacyjnego¹⁸. Z oceną tą należy się zgodzić, tym bardziej że wymaganiem stawianym rozprawie doktorskiej jest zgodnie z art. 186 ust. 1 i 2 P.s.w. wyłącznie to, aby prezentowała ona ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej, a jej przedmiotem było oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne. W przypadkach, w których poziom naukowy rozprawy doktorskiej został uznany za stanowiący znaczny wkład w rozwój danej dyscypliny naukowej, może on podlegać również ocenie w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Warto jednak podkreślić, że podstawą do nadania stopnia doktora habilitowanego nie może być wyłącznie rozprawa doktorska, gdyż w art. 219 ust. 1 pkt 2 P.s.w. jest mowa o posiadaniu „osiągnięć naukowych” lub artystycznych (liczba mnoga). Zatem poza rozprawą doktorską muszą istnieć również inne osiągnięcia, które dowodzić będą znacznego wkładu w rozwój określonej dyscypliny. Teoretycznie mogą być to również publikacje uwzględniane w postępowaniu doktorskim, o których mowa w art. 186 ust. 1 pkt 3 lit. a P.s.w., tyle że muszą one spełniać dodatkowo kryterium znacznego wkładu. Zasadniczo należałoby zatem stwierdzić, że tylko w szczególnych przypadkach osiągnięć naukowych podlegających ocenie w postępowaniu o nadanie stopnia doktora możliwe będzie przeprowadzenie, również na ich podstawie, postępowania habilitacyjnego. Zaznaczyć w tym miejscu również należy, że nie ma żadnych przeciwwskazań, aby osiągnięcia naukowe stanowiące podstawę nadania stopnia doktora czy doktora habilitowanego przesądzały o tym, że dorobek jest wybitny w rozumieniu art. 227 ust. 1, co powodowałoby, że uzasadnione byłoby nadanie tytułu profesora. Z formalnego punktu widzenia konieczne byłoby jednak uprzednie nadanie stopnia poprzedzającego wnioskowany stopień lub tytuł.

Osiągnięcia naukowe muszą stanowić również znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej. Jest to niewątpliwie przesłanka nieostra, której ustalenie pozostawia się recenzentom. Skoro jednak osiągnięcie naukowe ma stanowić wkład w rozwój danej dyscypliny, to naturalne jest, aby podstawowym punktem odniesienia był stan badań naukowych przed oraz po przedstawieniu recenzowanego osiągnięcia. Podstawowym pytaniem, na które należy odpowiedzieć, jest zatem, czy dane osiągnięcie sprawia, że stan nauki w danej dziedzinie uległ rozwojowi (powiększeniu) oraz czy ma on charakter istotny (znaczny, niebagatelny). W mojej ocenie znaczenie ma również to, że oceniane osiągnięcie naukowe powinno zarazem spełniać kryteria stawiane rozprawom

¹⁸ H. Izdebski, *Komentarz do art. 219 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, H. Izdebski, J.M. Zieliński, System Informacji Prawnej LEX, Warszawa 2019.

doktorskim, skoro stopień doktora habilitowanego jest kolejnym etapem awansu naukowego. Oznacza to, że za osiągnięcia naukowe, z merytorycznego punktu widzenia, można uznać tylko takie, które nie dość, że spełniają kryteria w postępowaniu doktorskim, to dodatkowo mogą być uznane za stanowiące znaczny wkład w rozwój danej dyscypliny naukowej. Tym samym od osiągnięć naukowych na stopień doktora habilitowanego należałoby oczekiwać, że są one oryginalnymi rozwiązaniami problemu naukowego (czy oryginalnymi dokonaniem artystycznymi) oraz dowodzą określonego merytorycznego poziomu wiedzy. Nie powinny być więc one gorsze od rozprawy doktorskiej. Tym samym osiągnięcia naukowe wyłącznie o charakterze sprawozdawczym, opisowym, bez własnego wkładu twórczego, czy też podejmujące problematykę już dobrze rozpoznaną (bez żadnego własnego twórczego wkładu), nie mogą być uznane ani za osiągnięcia naukowe, ani tym bardziej za wkład w rozwój dyscypliny. Ogólnie więc podstawą do nadania stopnia doktora habilitowanego powinny być: 1) osiągnięcia naukowe, w przypadku których nie ma wątpliwości, że dotyczą one wątków (tematów) dotychczas w ogóle niepodjętych bądź niepodjętych w takim wymiarze, jak w ocenianym osiągnięciu – muszą mieć zatem walor nowości naukowej, bo tylko wówczas można mówić o istnieniu wkładu w rozwój danej dyscypliny, 2) powinny spełniać wymogi stawiane rozprawom doktorskim, 3) nie powinno budzić najmniejszych wątpliwości, że stan nauki (wiedzy) przed, jak i po przedstawieniu recenzowanego osiągnięcia (osiągnięć) uległ korzystnej zmianie oraz 4) zmiana jest tego rodzaju, że dla przedstawicieli danej dyscypliny (w szczególności recenzentów) nie ma wątpliwości, że jest istotna.

Poza koniecznością posiadania w dorobku osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, przesłanką nadania stopnia doktora habilitowanego jest również, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 3 P.s.w., wykazywanie się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej. Na tle tej regulacji pojawia się pytanie, czy przedmiotowa aktywność naukowa ma mieć charakter osiągnięć naukowych bądź dorobku w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2 P.s.w., czy też chodzi o całkowicie inny rodzaj aktywności naukowej. Za przeoczenie należy chyba uznać, że elementu tego nie uczyniono częścią wniosku o wszczęcie przewodu, skoro ma on podlegać również ocenie. Z systemowego punktu widzenia, pojęcie aktywności należy rozumieć szeroko, co może również dotyczyć tworzenia w innej uczelni, instytucji naukowej czy instytucji kultury dorobku naukowego, w tym osiągnięć naukowych w rozumieniu art. 219 ust. 1 P.s.w. Może to być jednak jakakolwiek inna forma aktywności naukowej, jak udział w seminariach, spotkaniach, czy dyskusjach naukowych, zapoznawanie się z wynikami osiągnięć naukowych w danym ośrodku w celu rozwijania własnych badań, udział w organizowaniu konferencji naukowych, wspólny udział w grantach, czy konkursach naukowych, czy też udział w pracach zespołów

badawczych w innych ośrodkach. Nie może ulegać wątpliwości, że ta działalność jest realizowana oraz że jest ona istotna (znaczna, niebudząca najmniejszych wątpliwości). W art. 219 ust. 1 pkt 3 P.s.w. nie konkretyzuje się, w ilu dokładnie ośrodkach naukowych ma być podejmowana analizowana aktywność, co zakłada, że powinno być ich co najmniej dwa, w tym jeden zagraniczny.

4. Tytuł profesora

W porównaniu z dotychczas obowiązującym stanem prawnym, wynikającym z art. 26 u.s.n., doszło do istotnych zmian w zakresie przesłanek nadawania tytułu profesora. Ogólnie rzecz ujmując, warunki określone w art. 277 P.s.w. stały się bardziej uznaniowe, zrezygnowano z konieczności posiadania osiągnięć w opiece naukowej i zróżnicowano sytuację osoby, ubiegającej się o tytuł profesora w zależności od tego, czy posiada stopień doktora habilitowanego czy doktora.

W przypadku osób posiadających stopnień naukowy doktora habilitowanego warunkiem nadania tytułu jest: 1) posiadanie wybitnych osiągnięć naukowych krajowych lub zagranicznych oraz 2) uczestniczenie w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych, lub odbycie zagranicznych staży naukowych w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych, lub prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych w uczelniach lub instytucjach naukowych, w tym zagranicznych. W odniesieniu do dziedzin artystycznych wymaga się, poza legitymowaniem się stopniem doktora habilitowanego, posiadania wybitnych osiągnięć artystycznych. W każdej z dyscyplin naukowych wymaga się ponadto, aby kandydat do tytułu w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r. nie pracował w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów¹⁹, nie pełnił w nich służby ani nie współpracował z tymi organami. Na tę ostatnią okoliczność wystarczające wydaje się złożenie stosowanego oświadczenia, przy czym skutki złożenia oświadczenia fałszywego należy rozpatrywać nie tylko przez pryzmat odmowy tytułu, albo jego pozbawienia (co wynika z art. 231 P.s.w.), ale także odpowiedzialności karnej na podstawie art. 233 k.k.

Kwestia rozumienia pojęcia osiągnięcia naukowego oraz osiągnięcia artystycznego została przedstawiona przy okazji komentowania warunków nadawania stopnia doktora habilitowanego. Podstawowa różnica pomiędzy oboma postępowaniami sprowadza się do tego, że o ile w postępowaniu dotyczącym stopnia doktora habilitowanego osiągnięcia musiały stanowić „znaczny wkład w rozwój danej dyscypliny”, o tyle w postępowaniu

¹⁹ Dz. U. z 2017 r., poz. 2186 ze zm.

profesorskim konieczne jest, aby były to osiągnięcia „wybitne”. Niestety w ustawie nie konkretyzuje się, kiedy osiągnięcie naukowe może być za takie uznane. Wskazuje się jedynie, iż osiągnięcie może stanowić zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne.

Wprawdzie w cytowanym już powyżej Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej, jest mowa o monografii wybitnej, jednakże brakuje jej definicji. Była ona natomiast zawarta wprost w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 grudnia 2016 r. w sprawie przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym i uczelniom, w których zgodnie z ich statutami nie wyodrębniono podstawowych jednostek organizacyjnych²⁰. Z jego § 11 ust. 3 i 4 wynikało, że podstawę dla uznania monografii za wybitną stanowiła: 1) nagroda Prezesa Rady Ministrów; 2) nagroda ministra kierującego działem administracji rządowej; 3) nagroda właściwego wydziału Polskiej Akademii Nauk; 4) nagroda Komitetu Naukowego Polskiej Akademii Nauk; 5) nagroda Fundacji na rzecz Nauki Polskiej; 6) prestiżowa nagroda zagranicznego towarzystwa naukowego; 7) prestiżowa nagroda organizacji międzynarodowej lub ogólnopolskiego towarzystwa naukowego. Z kolei podstawę do uznania dzieła artystycznego za wybitne stanowiła prestiżowa nagroda krajowa albo zagraniczna, przyznana w konkursie wykonawczym, kompozytorskim, baletowym, filmowym, plastycznym, projektowym, konserwatorskim lub innym charakterystycznym dla twórczości artystycznej, a w przypadku dzieła plastycznego lub projektowego – także jego umieszczenie w prestiżowej kolekcji.

De lege lata, podstawową dyrektywą oceny osiągnięcia naukowego za wybitne powinno być więc kryterium merytoryczne, odwołujące się do powszechnego znaczenia słowa „wybitny”, oznaczającego: „wybijający się ponad przeciętność”, „znaczny co do rozmiaru lub natężenia”²¹, jak również mające na względzie systemowe uwzględnienie okoliczności związanej z tym, że nadanie tytułu naukowego ma stanowić swoiste „ukoronowanie” działalności naukowej. Dlatego należałoby przyjąć, że osiągnięcia naukowe wybitne, to takie osiągnięcia, które spełniają zarówno wymogi stawiane: rozprawie doktorskiej, a także osiągnięciu w postępowaniu habilitacyjnym (znaczny wkład w rozwój dziedziny nauki). Wówczas będzie to osiągnięcie ponadprzeciętne, zarówno w kontekście zawartości merytorycznej, jak i ilościowej. Podkreślić jednak należy, że zarówno w postępowaniu w przedmiocie nadania tytułu profesora, jak i stopnia doktora habilitowanego wymaga się, aby były to „osiągnięcia naukowe” (liczba mnoga). Nie może być to zatem tylko jedna monografia, bądź jeden artykuł naukowy, nawet jeśli tylko ta

²⁰ Dz. U. z 2016 r., poz. 2154

²¹ *Słownik języka polskiego*, www.sjp.pwn.pl.

monografia czy artykuł mogłyby być uznane za wybitne. Konieczne jest bowiem wykazywanie się jeszcze innymi osiągnięciami, które można byłoby ocenić jako ponadprzeciętne. W praktyce trudno ustalić jednoznacznie poziom wybitności, którego spełnienie pozwalałoby na generalne przyjęcie, że zostały spełnione przesłanki do nadania tytułu profesora. Jednakże w świetle warunków nadania stopnia doktora i doktora habilitowanego, nie powinno być sporne, że przedstawione do oceny osiągnięcia naukowe w ramach postępowania o tytuł wykraczają poza wymogi merytoryczne stawiane w tych postępowaniach. Możliwe wydaje się jednak, że w postępowaniu o nadanie tytułu ocenie będą podlegały również wcześniejsze osiągnięcia naukowe. Warunkiem jest jednak to, aby przedłożona rozprawa doktorska czy osiągnięcia naukowe w postępowaniu habilitacyjnym jednoznacznie przekraczały wymogi merytoryczne stawiane w tych postępowaniach. Wówczas jednak konieczne byłoby wykazanie zarówno przez wnioskodawcę, jak i recenzentów, że taka sytuacja ma miejsce.

W odniesieniu do konieczności posiadania wybitnych osiągnięć naukowych wymaga się, aby miały one charakter krajowy lub zagraniczny. Posłużenie się spójnikiem „lub” jako funktorem logicznym prowadzi do wniosku, że przedmiotem oceny może być wyłącznie osiągnięcie krajowe albo zagraniczne. Wprawdzie nie wiadomo, kiedy dane osiągnięcie uznać za krajowe bądź zagraniczne, jednakże należałoby przyjąć, że chodzi o przyporządkowanie danego osiągnięcia w ramach oceny parametrycznej jednostek naukowych i uczelni dokonywanej na podstawie przepisów prawa polskiego. Możliwe jest jednak, że określone osiągnięcie powstanie bez takiej afiliacji. Ocenę jego przynależności dokonywać będzie więc trzeba według kryterium przedmiotu (tematyki) bądź miejsca powstania (w szczególności dla wszelkich osiągnięć konstrukcyjnych, technologicznych, wdrożeniowych lub artystycznych). Podobne kryteria można byłoby zastosować co do uznania określonego osiągnięcia za zagraniczne.

Druga przesłanka nadania tytułu profesora ujęta została w formie alternatywy. Jedną z możliwości jest wykazanie uczestniczenia w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych. Zrezygnowano zatem z wymogu kierowania takim projektem. Wystarczający jest sam udział. Druga możliwość sprowadza się do wykazania odbycia staży naukowych w instytucjach naukowych. Ustawodawca nie sprecyzował jednak, jak należy rozumieć staż, ani jak długo powinien on trwać. Mimo że warunek ten pojawia się już po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego, aktualne wydaje się przyjęcie, że chodzi o formę zdobywania wiedzy, umiejętności czy kompetencji w miejscu odbywania staży. W praktyce chodzi zatem o udział w zajęciach odbywanych w miejscu stażu, seminariach, dyskusjach naukowych czy pracach naukowych, których celem jest poszerzenie posiadanej wiedzy z danego zakresu. Dlatego wydaje, że odbycie stażu powinno być udokumentowane nie tylko samą „fizyczną obecnością” w miejscu stażu (potwierdzeniem odbycia stażu), ale

również – zwłaszcza w przypadku nauk społecznych – publikacją naukową, w której prezentuje się efekty pobytu. Nie jest to jednak prawny obowiązek, ale swoiste ułatwienie w wykazaniu spełnienia omawianego warunku. Odbycie stażu „zbliżyć się” więc może do „prowadzenia badań naukowych lub prac rozwojowych w uczelniach lub instytucjach naukowych, w tym zagranicznych” w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 1 P.s.w. W tym ostatnim przypadku warto pamiętać, że ze względu na osobliwości określonej dyscypliny naukowej współpraca z inną uczelnią lub instytucją naukową będzie mogła odbywać się tylko w formie prowadzenia badań naukowych lub prac rozwojowych, co również nie wyklucza przedłożenia po takich badaniach stosownego opracowania.

W art. 219 ust. 2 P.s.w. unormowano również możliwość nadania tytułu profesora osobie posiadającej stopień doktora. Ograniczona jest ona do „wyjątkowych przypadków, uzasadnionych najwyższą jakością osiągnięć naukowych albo artystycznych”. W tym przypadku osiągnięcia naukowe klasyfikuje się jeszcze w inny sposób. Mają mieć one „najwyższą jakość”. Nadal nie może być to jednak jedno osiągnięcie naukowe. Aktualne pozostają wcześniejsze rozważania dotyczące tego, że ocenie może podlegać również sama rozprawa doktorska. Ponieważ jest to przepis wyjątkowy, jego wykładnia powinna być dokonywana ściśle, tym bardziej, że odpowiednio należy stosować art. 219 ust. 1 P.s.w. Oznacza to, że „osiągnięcia najwyższej jakości” muszą być co najmniej wybitne, a kandydat powinien również spełniać przesłankę z ust. 1 pkt 2 P.s.w. (udział w zespołach, staż, badania naukowe), w tym tę wskazaną *in fine* (brak służby, współpracy w organach bezpieczeństwa państwa w latach 1994–1990). W praktyce przepis umożliwi zatem nadanie tytułu profesora tym osobom, które po doktoracie posiadają w dorobku takie osiągnięcia naukowe, które niewątpliwie pozwalałyby na nadanie tytułu profesora, a jedyną przeszkodą jest wyłącznie brak stopnia doktora habilitowanego.

5. Model awansów naukowych – uwagi *de lege lata*

Na podstawie przeprowadzonych rozważań, w ramach których analizie poddano poszczególne unormowania dotyczące nadawania stopni doktora oraz doktora habilitowanego, jak również tytułu profesora, można postawić pytanie, czy w obowiązujących przepisach została zawarta przez ustawodawcę, nawet jeśli nie do końca świadomie i celowo, określona koncepcja awansu naukowego. Z metodologicznego punktu widzenia postawienie tej kwestii dopiero w tym miejscu opracowania jest uzasadnione, gdyż przyjęto założenie, że o ewentualnym istnieniu modelu można – *de lege lata* – wnioskować dopiero na podstawie określonego zespołu regulacji, które odnoszą się do tytułowej tematyki.

Analiza przesłanek nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego oraz tytułu profesora wskazuje, że kluczowe znaczenie z punktu widzenia wykazania się umiejęt-

nościami prowadzenia badań naukowych ma uzyskanie stopnia doktora. Jego nadanie ma dowodzić posiadania bardzo rozległego zakresu wiedzy oraz umiejętności. Spoglądając na wymóg posiadania kwalifikacji na poziomie 8 PRK oraz wymogi stawiane rozprawom doktorskim, należałoby przyjąć, że w obowiązującym modelu nadawania stopni i tytułów naukowych dowodem osiągnięcia samodzielności naukowej jest stopień doktora. Z tego powodu zrozumiałe jest, że brak habilitacji nie musi być przeszkodą w zatrudnieniu na etacie profesora. Zapomniano jednak o unormowaniu, że zatrudnienie na tym stanowisku możliwe jest tylko dla osób, które stopień doktora uzyskały na tzw. nowych zasadach (takie unormowanie sprawiałoby, że analizowane regulacje stawałyby się spójne). Osoba posiadająca stopień doktora ma bowiem m.in. posiadać umiejętność: 1) samodzielnego rozwiązywania problemów naukowych, 2) rewizji światowego paradygmatu obejmującego podstawy teoretyczne, zagadnienia ogólne i wybrane zagadnienia szczegółowe, 3) wykorzystywania wiedzy z różnych dziedzin nauki lub sztuki do twórczego identyfikowania, formułowania i innowacyjnego rozwiązywania złożonych problemów lub wykorzystywania zadań o charakterze badawczym, w szczególności: definiować cel i przedmiot badań, formułować hipotezę badawczą, rozwijać metody, techniki, narzędzia badawcze oraz twórczo je stosować, wnioskować na podstawie wyników prac badawczych do sfery gospodarczej, 4) upowszechniania wyników badań naukowych czy 5) inicjowania debaty oraz uczestniczenia w dyskursie naukowym. Trzeba w tym miejscu podkreślić, że są to wymagania bardzo wysokie, których występowanie w praktyce często potwierdzane było dopiero na poziomie doktora habilitowanego. W tym sensie warto zaznaczyć, że to nie nadanie stopnia doktora habilitowanego oznacza samodzielność naukową, ale stopnia doktora. W ten sposób zdecydowanie większy nacisk oraz znaczenie należy położyć na kształcenie w szkołach doktorskich, co również musi mieć odpowiednie zastosowanie dla tych osób, które aspirują do stopnia doktora w trybie eksternistycznym. Jest to bardzo ważna zmiana perspektywy, gdyż rozprawy doktorskie powinny być najwyższej jakości, a uzyskanie stopnia doktora otwiera możliwości samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Dla prezentowanej koncepcji rozumienia przesłanek nadania stopnia doktora nie ma najmniejszego znaczenia „wtłoczenie” kształcenia na tym etapie w ramy szkoły doktorskiej, co mogłoby sugerować, że jest to „tylko” kolejny etap studiów, nienakazujący stawiania aż tak wysokich wymogów wobec kandydatów do tego stopnia. W świetle przeprowadzonych rozważań jest wręcz odwrotnie. Akurat od szkoły doktorskiej należałoby oczekiwać takiego określenia zasad kształcenia, aby możliwe było osiągnięcie rezultatów pozwalających na to, że absolwenci tych szkół, przygotowujący rozprawy doktorskie będą spełniali omówione wyżej merytoryczne przesłanki nadania stopnia, w tym w szczególności dowodzące umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Spójne z tą koncepcją jest zatem przyjęcie, że o nadaniu stopnia doktora habilitowanego powinno wyłącznie decydować wykazanie się, na podstawie posiadanych osiągnięć naukowych, istotnym wkładem w rozwój danej dyscypliny naukowej. Zakłada się bowiem, że osoba ze stopniem doktora posiada bardzo wysokie kwalifikacje i umiejętności, które pozwalają na kontynuowanie na odpowiednio wysokim poziomie merytorycznym pracy naukowej. Z punktu widzenia posiadanych umiejętności w zakresie prowadzenia badań naukowych poziom doktoratu wyznacza więc pewien nieprzekraczalny standard (*in minus*). Prace naukowe po uzyskaniu stopnia doktora nie mogą być zatem na niższym poziomie (co wydaje się oczywiste), jednakże nie jest już wystarczające wykazanie się samą umiejętnością samodzielnego rozwiązywania problemów naukowych. Dlatego o istotnym wkładzie w rozwój danej dyscypliny w pierwszej kolejności rozstrzygać powinno merytoryczne znaczenie zagadnień badawczych (problemów naukowych) podejmowanych po uzyskaniu stopnia doktora. Muszą być one na tyle doniosłe, by pozwalały uznać, iż przez ich rozwiązanie dochodzi do powstania znacznego wkładu w rozwój dyscypliny naukowej. Dlatego ocenie podlega tylko ten aspekt działalności naukowej, gdyż przyjęć należy, że w pozostałym zakresie kandydat do stopnia doktora habilitowanego wszystkie inne umiejętności już posiada.

Z powyższych względów nie powinno więc dziwić, że tytuł profesora został zastrzeżony tylko dla osiągnięć wybitnych, co wprawdzie jest zwrotem niedookreślonym, lecz z drugiej strony pozwala na zindywidualizowaną ocenę osiągnięć stanowiących podstawę do nadania tytułu. Abstrakcyjne określenie standardu wybitności nie jest możliwe, jednak w kontekście danej dyscypliny naukowej nie tak trudne do wskazania, skoro znany jest zarówno stan wiedzy oraz badań naukowych. Wybitność wyraża się ponadprzeciętnością prowadzonych badań naukowych, przy czym zrelatywizowana jest ona do umiejętności posiadanych przez doktora oraz doktora habilitowanego. Osiągnięcia naukowe muszą być zatem ponadprzeciętne w odniesieniu do wymogów, jakie stawiane są w postępowaniu o nadanie stopnia doktora i doktora habilitowanego. W powszechnej ocenie przedstawicieli danej dyscypliny naukowej nie powinno być zatem wątpliwości co do wartości określonych osiągnięć i możliwości uznania ich, na tle „przeciętnych” osiągnięć naukowych doktorów i doktorów habilitowanych, za wybitne. Konsekwentne i uzasadnione jest zatem przekazanie tej kwestii w kompetencję Rady Doskonałości Naukowej jako specjalnemu podmiotowi, którego członkowie powinni mieć szczególne kwalifikacje oraz cechy osobowe, tj. nieposzlakowaną opinię oraz przestrzegać zasad etyki naukowej (co powinno dotyczyć akurat wszystkich pracowników nauki).

Reasumując, mimo licznych mankamentów i wątpliwości, jakie zostały przedstawione we wcześniejszych częściach artykułu, *de lege lata* można wskazać na określoną koncepcję awansów naukowych w świetle ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. Przy przyjętym w niniejszym artykule założeniu o konieczności dbałości o jakość badań nau-

kowych na każdym poziomie awansowym, wyraźne staje się inne od dotychczasowego (nierzadko w praktyce), podejście do nadawania w praktyce stopnia doktora, gdyż jego uzyskanie staje się wyznacznikiem posiadania umiejętności do prowadzenia samodzielnych badań naukowych. Pojawia się jednak pytanie, na ile przedmiotowa wizja zostanie w praktyce zrealizowana. Bezspornie będzie to wymagało nie tylko działań na poziomie tworzenia i kształcenia w szkołach doktorskich, ale również innego podejścia do prowadzenia postępowań awansowych, w tym zwłaszcza przez członków odpowiednich gremiów oraz samych recenzentów.

Premises for awarding the degrees of doctor and habilitated doctor as well the title of professor and the model of scientific promotion in the light of the Higher Education Law

The purpose of this paper is both to present issues related to the interpretation of currently in force provisions on awarding degrees of doctor, habilitated doctor and the title of professor in the light of the Higher Education Law, as well as to attempt to reflect on whether a specific model of scientific promotion (career path) can be found in the analysed regulations. The issues seem to be of key importance for the practice of applying the latter, especially if one assumes that the supreme purpose of a particular model of scientific career is to ensure the highest quality of scientific research.

Key words: scientific career path, scientific promotions, conditions for awarding the degree of doctor, habilitated doctor and the title of professor

